



گزارش فعالیت‌های دوسالهٔ انجمن کتابخانه‌های عمومی تهران

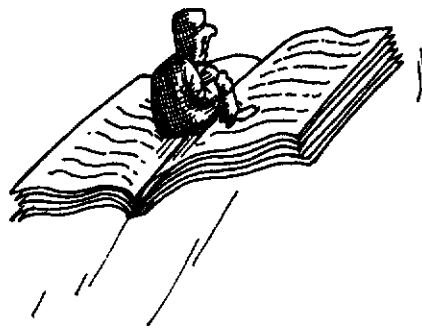
غلامرضا فدایی عراقی
عضو هیأت علمی دانشگاه تهران



انجمن کتابخانه‌های عمومی در کشور ما ابتکار تازه‌ای نیست. سایر کشورها در این زمینه پیشگام بوده‌اند. بسیاری از کتابخانه‌های عمومی از طریق کمک‌های مردمی و حمایت توده و عامه مردم و حمایت مقامات شهری سر و سامان یافته‌اند. عمومیت کتابخانه‌های عمومی ایجاب می‌کند که همواره انجمن‌ها و یا هیأت‌هایی از طرف مردم و یا مقامات و مسئولان که بیشتر با مردم در ارتباط‌اند و می‌توانند کمک‌های مادی و معنوی آنان را جلب و جذب کنند منصوب و یا انتخاب شوند تا پشتوانه‌ای قوی برای این‌گونه کتابخانه‌ها باشند. درواقع بدون وجود این انجمن‌ها اهداف کتابخانه‌های عمومی تأمین نمی‌شود.

بعد از انقلاب اسلامی ایران، دستور تشکیل انجمن کتابخانه‌های عمومی طی بخشنامه شماره ۲۳/۵۹۴ مورخ ۱۳۶۷/۹/۲۲ دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی به همراه یک نسخه آیین‌نامه اصلاح تشکیل انجمن کتابخانه‌های عمومی کشور صادر شد. اولین انجمن در شهر اصفهان تشکیل و احکام عضویت اعضای آن در تاریخ ۶۸/۶/۵ صادر گردید. از آن پس انجمن‌ها یکی پس از دیگری پا به عرصه وجود نهادند که تاکنون حدود ۲۵۰ انجمن در کل کشور تشکیل شده است.

انجمن کتابخانه‌های عمومی شهر تهران نسبت به سایر انجمن‌ها با تأخیر نسبتاً زیادتری شروع به کار کرده است. علت آن دقیقاً معلوم نیست. دبیرخانه هیأت امنای علت آن را نبودن دستورالعمل مشخص عنوان کرده است. شاید هم چون شهر تهران مرکز همه مشکلات و گرفتاری‌هاست این هم یکی از آن گرفتاری‌هاست. از آنجا که تهران مرکز استان و مرکز کشور است اغلب از بعضی از مواهب محروم می‌ماند. وقتی امکانات موجود در آن در



مقایسه با کل کشور بررسی می‌شود مشاهده می‌گردد که هرچه هست در تهران مجتمع شده است و نسبت به خودش هم بیشتر دارد، اما وقتی محاسبه سرانه می‌شود معلوم می‌گردد از بسیاری از نقاط امکانات کمتری دارد.

فی‌المثل در بعضی از مناطق شهر تهران، که خود می‌تواند با بسیاری از شهرهای کشور مقایسه شود، اصلاً کتابخانه‌ای وجود ندارد و تراکم جمعیت در کلیه مناطق عملاً دسترسی به کتابخانه‌ها را در تهران دشوار کرده است. در تهران به ازای حدود ۶ میلیون جمعیت ۱۳ کتابخانه وجود دارد در حالی که شهرهایی با جمعیت یکصد هزار نفر هم ممکن است یک یا دو کتابخانه داشته باشند.

یکی دیگر از دلایل عدم تشکیل به موقع انجمن کتابخانه‌های عمومی تهران، نبودن مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی برای شهر و یا استان تهران بوده است که همچنان ادامه دارد. در مرکز کشور دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی، علاوه بر مسؤولیت کتابخانه‌های کل کشور، مجبور است بار مشکلات کتابخانه‌های شهر تهران را نیز که چندان هم اندک نیست به دوش بکشد.

در هر حال، انجمن کتابخانه‌های عمومی شهر تهران در تاریخ ۱۳۶۹/۱۰/۱۰ با دعوت رسمی وزیر وقت فرهنگ و ارشاد اسلامی و در

محل دفتر ایشان با ترکیب اعضای زیر تشکیل شد: حجة الاسلام والمسلمین رسولی محلاتی نماینده مقام معظم رهبری، حجة الاسلام والمسلمین جلالی خمینی از روحانیت شرق تهران، آقای دکتر خلیجی رئیس دانشگاه علامه طباطبائی، مهندس طاهری استاندار تهران، آقای کرباسچی شهردار تهران، آقای میرزایی رجبی رئیس وقت کتابخانه ملی، آقای میرزایی رئیس سازمان اوقاف استان تهران، آقای انصاری دبیرکل هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی و نگارنده. در اولین جلسه پس از بیان اهداف کار توسط آقای دکتر خاتمی، انتخاباتی انجام شد و آقای رسولی محلاتی به عنوان رئیس و نگارنده نایب رئیس، و آقای انصاری لاری به عنوان خزانه‌دار انتخاب شدند. قرار شد جلسات هر ۱۵ روز یکبار تشکیل شود تا با تلاش بیشتر جبران مافات گردد و بعداً فاصله زمانی آن افزایش یابد. اولین دستور کار اصلاح آیین‌نامه بود که پس از بحث و بررسی در چندین جلسه با اصلاحاتی مورد تصویب قرار گرفت.

دومین موضوع بحث شیوه برگزاری جلسات و عمدتاً بحث و بررسی درباره نحوه کسب درآمد و چگونگی هزینه آن بود که عمدتاً انتظار و توقع از استاندار و شهردار تهران می‌رفت که در این زمینه فعالیت بیشتری داشته باشند. بحث سوم نحوه گسترش فرهنگ کتاب و کتابخوانی در بین جامعه بود که علی‌رغم مذاکراتی چند، هنوز مستوفای قانع کننده نبوده است.

لازم به ذکر است که پس از چندین جلسه، آقای رسولی محلاتی به دلیل داشتن مشغله فراوان کاری در بیت مقام معظم رهبری از حضور در جلسات امتناع کردند. ناگزیر با انتخاب مجدد، نگارنده به عنوان رئیس و آقای طاهری به عنوان نایب رئیس انتخاب گردیدند،



از نظر نیروی انسانی کتابخانه‌ها پیوسته با کمبود روبه‌رو بوده‌اند. شهرداری تهران با همکاری دبیرخانه هیأت امنا ۳۰ نفر لیسانس را استخدام و پس از آموزش به کار مشغول نمود. ظاهراً قرار است اقدام مشابهی نیز بزودی انجام گیرد.

از اقدامات رفاهی دیگر خرید ماشین تحریر دوزبانه فارسی و لاتین برای همه کتابخانه‌ها، دستگاه فاکس، فتوکپی و تایپ برای کتابخانه مرکزی به مبلغ ده میلیون ریال است. به علاوه، مقرر شد برای هریک از کتابخانه‌های عمومی مبلغ یکصد هزار ریال به عنوان تنخواه برای رفع نیازمندی‌های ضروری منظور شود.

از اقدامات جنبی و متفرقه می‌توان به بعضی فعالیت‌ها به شرح زیر اشاره داشت: — تخصیص سه سهمیه زیارتی سوریه برای سه نفر از کتابداران نمونه، که امید است از طرف اداره کل اوقاف تأمین شود؛ — اهداء قرآ و جوازری به کتابداران از طرف اداره کل اوقاف و امور خیریه به مناسبت هفته دولت؛

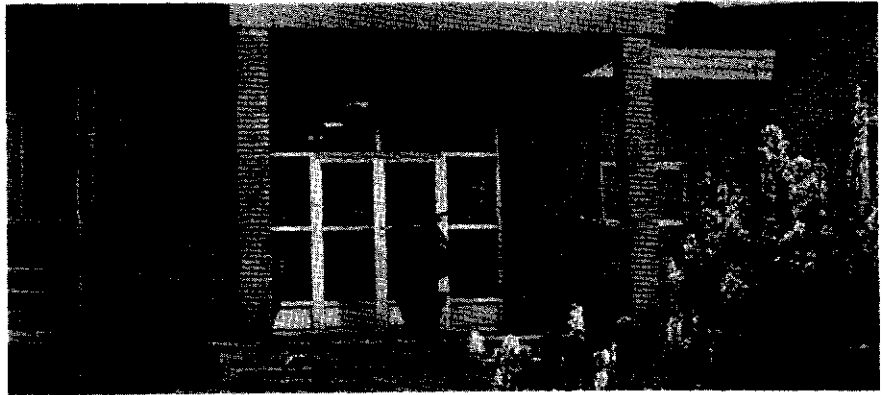
بزرگداشت روز زن برای کتابداران خواهر و اهداء جوازری به آنان.

۳. اقدامات عمرانی و احداثی

در آغاز کار انجمن، کتابخانه‌های عمومی شهر تهران ۱۳ باب بود. از تصمیمات انجمن این بود که به تعداد کتابخانه‌ها افزوده شود. بسیاری از مناطق تهران که خود از بسیاری از شهرهای ایران بزرگترند، فاقد کتابخانه‌اند.

بر اساس آمار، در حال حاضر برای پنج میلیون جمعیت بالای ۶ سال شهر تهران فقط ۲,۹۱۱ مترمربع فضای مطالعه کتابخانه‌ای وجود دارد. در حالی که این فضا صرفاً برای استفاده حداکثر ۱,۵۹۰ نفر کافی است و برای جمعیت باسواد تهران حداقل فضایی برابر ۱۸,۷۵۰ مترمربع مورد نیاز است.^۱

شهرداری تهران چنانچه در این زمینه مایه بگذارد می‌تواند منشأ خدمات و برکات فراوانی



یکمین جلسه تصویب شد که بودجه سالیانه انجمن برای سال ۷۲ رقمی حدود ۵ میلیارد ریال باشد.

به علاوه، حدود ۶۰ میلیون ریال وجوه نقدی توسط اداره کل اوقاف تهران و شهری، وزارت پست و تلگراف و تلفن، بنیاد مستضعفان و جانبازان و سازمان صنایع وابسته به آن، به شرکت سهامی گنج تهران، شرکت نفت، استانداری تهران و دبیرخانه هیأت امنا به خزانه انجمن واریز شده است.

۲. فعالیت‌های بهسازی و رفاهی

در جلسه‌ای که کلیه رؤسای کتابخانه‌های عمومی شهر تهران حضور داشتند مسائل و مشکلات کتابخانه‌ها عنوان شد و اظهار گردید که کتابخانه‌ها گاه از حداقل امکانات برای خدمت به متقاضیان و مراجعان بی‌بهره‌اند. لذا تصمیم گرفته شد که در اسرع وقت حداقل نیاز لازم برای این کتابخانه‌ها فراهم شود. برطبق محاسباتی که کتابخانه‌های سیزده گانه تهران انجام داده بودند، مبلغ ۲۷ میلیون ریال به عنوان حداقل نیازمندی کتابخانه‌ها برای رفع مشکلات روزمره برآورد شده بود. انجمن تصمیم گرفت که شهرداری تهران (از طریق شهرداری‌های مناطق ۲۰ گانه) سریعاً به حل این مشکلات بپردازد که خوشبختانه انجام شد و این خود بارقه‌ای امید برای کتابخانه‌های عمومی بود.

ضمناً آقای مهندس حبیبی، قائم مقام بنیاد مستضعفان و جانبازان، به عضویت جلسه درآمدند.

فعالیت‌های انجمن را می‌توان به شکل زیر دسته‌بندی کرد:

۱. فعالیت‌های درآمدی
۲. فعالیت‌های بهسازی و رفاهی
۳. فعالیت‌های عمرانی و احداثی
۴. فعالیت‌های فرهنگی و تحقیقاتی

۱. فعالیت‌های درآمدی

بودجه‌ای که فعلاً انجمن را تغذیه می‌کند، دو در هزار درآمد شهرداری است که شهرداری صرف احداث کتابخانه در نقاط مختلف شهر تهران می‌کند. استانداری تهران از دیگر منابع مهم درآمدی انجمن است. این نهاد با مراکز و مؤسسات و اتحادیه‌ها و افراد خیر تماس می‌گیرد و تلاش می‌کند منابعی را جهت انجمن فراهم کند. بعضی از واحدها و مؤسسات نیز رأساً تقبل می‌کنند که کتابخانه بسازند. در سال اول تشکیل انجمن، استانداری تهران تقبل نمود که مبلغ یک میلیارد و دویست میلیون ریال تا پایان سال ۷۰ جهت احداث کتابخانه‌ها چه به صورت نقدی، جنسی یا عمرانی فراهم کند و شهرداری تهران نیز متقبل شد مبلغ ۱۵۰۰ میلیون ریال برای احداث کتابخانه هزینه کند. گرچه این کل مبلغ وصول نگردید ولی سرآغاز خوبی برای فعالیت انجمن شد. در بیست و

باشد. با در نظر گرفتن مفهوم جدید شهرداری، که تنها مسؤول آسفالته و نظافت شهر و کوچه و خیابان نیست بلکه همه مسائل شهریویژه خدمات فرهنگی و بهداشتی و رفاهی به عهده است، این مسأله نه تنها دور از انتظار نیست که بسیار هم متوقع است. فعالیت های جنبی شهرداری مثل ایجاد گلستان کتاب در پارکها نویدی برای نیل به اهداف بلند کتابخانه های عمومی است.

بر اساس گزارش دبیر انجمن، گزارش پیشرفت کار در زمینه افزایش تعداد کتابخانه ها به قرار زیر است:

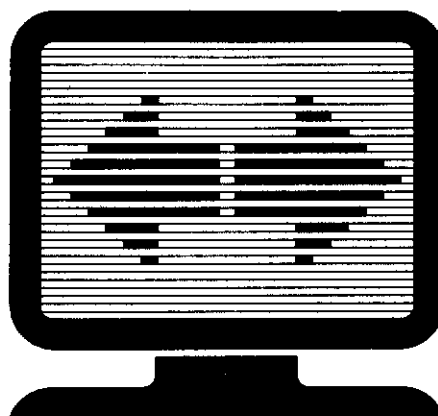
— هم اکنون تعداد کتابخانه های شهر تهران با احتساب کتابخانه امامزاده زید و کتابخانه انجمن آثار مفاخر فرهنگی به ۲۱ عدد می رسد.
— ساختمان کتابخانه پارک ورزش واقع در تقاطع بزرگراه آل احمد - شیخ فضل الله نوری افتتاح گردیده و کتابخانه شهید چمران به این ساختمان منتقل شده است.
— عملیات ساختمان کتابخانه ای واقع در منطقه ۱۵ در شرف اتمام است.
— عملیات ساختمان کتابخانه واقع در چهارصد دستگاه، منطقه ۱۴، در شرف اتمام است.

به علاوه زمین هایی در اختیار انجمن قرار داده شده به شرح زیر است:

— سیاهدشتک (دهکده المپیک) زمین واگذار شده ولی نقشه تاکنون تهیه نشده است.
— قلعه سلیمان خان (جنوب تهران) زمین واگذار شده ولی نقشه آن تهیه نشده است.
— شهرداری منطقه ۲۱ یک قطعه زمین در اختیار گذاشته و نقشه نیز آماده شده و قرار است سازمان گسترش صنایع اقدام به احداث نماید.

— شهرداری منطقه ۱۶ در پارک بهمن قصد دارد کتابخانه بزرگی احداث نماید و نقشه در دست تهیه است. قرار است در سال ۷۲ به اجرا درآید.

— شهرداری منطقه ۱۳ در پارک دانش آموز قصد دارد کتابخانه ای با مساحت بیش از



۱۰۰۰ مترمربع احداث نماید. نقشه های اولیه آماده شده است.

— شهرداری منطقه ۶ قصد دارد در پارک لاله و پارک ساعی کتابخانه بسازد.

— شهرداری منطقه ۲ یک قطعه زمین در بزرگراه آیه... اشرفی اصفهانی از سازمان زمین شهری خریداری کرده و برای احداث و طراحی نقشه مناسب نظرات مشورتی را ارائه نموده است.

— شهرداری منطقه ۲ بین فرحزاد و سعادت آباد قصد دارد کتابخانه بسازد، که امید می رود در سال ۱۳۷۲ به مرحله اجرا درآید.

— شهرداری منطقه ۱۱ قصد توسعه کتابخانه پارک دانشجورا دارد.

— سازمان گسترش و نوسازی منابع ایران قرار است در دولت آباد کتابخانه ای بسازد و دخانیات نیز از مدتها قبل پیشنهادی در این زمینه داشته است.

۴. فعالیتهای فرهنگی و تحقیقاتی

از اقدامات اساسی انجمن در اصلاح آیین نامه قبلی، اضافه کردن بند «ی» به ماده ۶ به عنوان وظایف و اختیارات انجمن کتابخانه های عمومی به این شرح بوده است:

«اتخاذ تدابیر لازم در جهت ترویج کتابخوانی در بین اقشار مردم» که مورد تصویب هیأت امنای کتابخانه های عمومی هم قرار گرفت.

انجمن از بدو تولد به لحاظ ماهیت فرهنگی خود و اعضای آن، همت خود را تنها مصروف گسترش کمی کتابخانه ها نکرد و از همان آغاز تلاش داشت که در جهت ارتقاء سطح کیفی کار و گسترش کتابخوانی اقداماتی انجام دهد. اما کمبودهای ظاهری و فیزیکی به قدری زیاد و مشکل آفرین بود که ناگزیر اکثر وقت جلسه پیرامون رفع مشکلات و فراهم آوردن حداقل امکانات برای مراجعان ولو به صورت تفریحی، سرگرمی و یا مطالعه کتب درسی دانشجویان و دانش آموزان بود. در دومین جلسه انجمن پیشنهادهایی تقدیم جلسه شد که عمدتاً و بویژه ایجاد انجمن های فرعی برای مناطق ۲۰ گانه تهران مورد تصویب قرار گرفت. این موضوع در بیست و دومین جلسه انجمن که قرار بود با حضور وزیر جدید فرهنگ و ارشاد اسلامی تشکیل شود مورد بحث قرار گرفت.

یکی دیگر از فعالیت های فرهنگی انجمن، تصویب طرح توسعه کتابخانه های شهر تهران بود که توسط دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه های عمومی تهیه شده بود. این طرح در بیستین جلسه انجمن به تصویب رسید و در بیست و دومین جلسه دو کمیته مأموریت یافت تا مکانیزم اجرایی طرح توسعه کتابخانه های عمومی را در سطح شهر مشخص نماید. در اولین جلسه کمیته دوم مقرر شد سریعاً اصل طرح به شهرداری های مناطق ابلاغ شود و جایابی در مناطق مختلف برای ایجاد کتابخانه شروع و مشخص و زمینهای مورد نظر بلافاصله جهت احداث کتابخانه عمومی آماده سازی شود. تابلوهای زیبایی در کنار این زمین ها و اماکن نصب شود و احیاناً کتابخانه و یا کتابفروشی موقت در آن مکان دایر گردد تا قطعیت این مراکز جهت احداث کتابخانه مسجل گردد.

نویسحات:

۱. گزارش دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه های عمومی به انجمن.